

Галипољски Срби: Преживели Османлије, нестали у Југославији

- четвртак, 25 август 2016 14:50
- Written by rasen.rs

Стравична судбина „сремских прогнаника“ говори о страдању дугом пет векова, али и опомиње. Временом асимиловани, матица их заборавила. У Македонији тренутно живи само 12 Срба Галипољаца

Срби из Срема и Београда, браниоци последњег остатка српске деспотовине, поклекли су пред османском инвазијом почетком 16. века. Османлије су их због непокорности у оковима преселиле у Цариград и на Галипољско полуострво. Највећи део се у наредним вековима стопио са околним становништвом, само су сремски изгнаници у селу Бајрамчик 400 година чували свој национални идентитет, језик, веру и наду да ће се једног дана вратити у отаџбину.

Жеља им се испунила 1922, кад су дошли у Југославију, поносни што су сачували српски идентитет. После 1945. за пола века стварања вештачких нација у СФРЈ по рецепту Коминтерне, Галипољски Срби су нестали.

– После невероватне одисеје више од 1.100 Галипољских Срба дошло је 1922. у село Пехчево на крајњем истоку данашње БЈР Македоније. На надгробним споменицима до Другог светског рата види се да су сахрањивани под старим презименима на „ић“. После рата на гробницама истих породица пишу презимена која се завршавају на „ски“. Од 73 породице Галипољаца које су дошле у Пехчево на последњем попису 2002. само 12 становника ове варошице изјаснило се као Срби – каже историчар Борисав Челиковић, уредник едиције „Корени“.

– Реч је о антропогеографским истраживањима порекла насеља и породица Срба на свим нашим етничким просторима. Међу тим сагама о сеобама нашег народа, најинтригантнија је она о Галипољским Србима – сматра Челиковић, који је недавно посетио Пехчево у потрази за Галипољцима.

Открио је да се они данас изјашњавају као Македонци.

– То је очекивано јер их је матица заборавила. Претапању у нову нацију допринели су и природни процеси мешања и стварање вештачких нација у СФРЈ. Тек тад су Галипољци изгубили национални идентитет и заборавили језик који су чували вековима – констатује Челиковић.

Одисеја „сремских прогнаника“ почиње после пропасти деспотовине, кад турски хроничари бележе да Срби са „острва Срем“, како су називали простор између Саве и Дунава, и даље жестоко бране своје утврђене градове, пре свих тврђаву Шабац и резиденцију деспота, престони град Купиник. Ипак, њихова храброст није могла да заустави инвазију. Срем је опустошен, а османска војска је успела да у обруч затвори Београд, који је пао 1521. после јуначке одбране. Малобројну угарску посаду Османлије су пустиле на слободу, али не и непокорне Србе. Сремци и Београђани су под пратњом турских војника кренули на дуги марш ка Цариграду.

– Тврђаве Купиник, Бареш, Земун и Сланкамен освојене су великим залагањем бораца. Предводници отпора и они који су се упорно супротставили били су заробљени и стављени су у ланце. Да би се упокорили и постали послушни, пребачени су у околину Цариграда – записао је турски хроничар Бостан.

Српско градско становништво насељено је у Цариград, у кварт који се и данас зове Београдска шума, а „неверници прогнани из Срема“ упућени су на Галипоље.

– Њих око 2.000 насељено је у девет села на Галипољу. Забележена су имена Павле, Радослав, Радован, Марко, Јован, Милош, Вук, Радич, Лазар... С временом се део Срба исламизује, а део хеленизује под снажним утицајем Грка из околних села и грчког свештенства, јер је служба на српском била забрањена – каже Челиковић.

Ипак, Сремци у селу Бајрамич остали су непоколебљиви и задржали су језик и обичаје далеке отаджбине.

– Они представљају јединствен феномен. У потпуном окружењу Турака, Грка и Бугара, они су успели да четири века очувају свој етнички индентитет, иако нису имали никакву везу с матицом – наводи Челиковић.

Турски документи у којима пише да је део „сремских изгнаника“ у 17. веку побегао с Галипоља, стигао у Србију и укључио се у аустро-турске ратове. Кад су се Аустријанци повукли остављајући Србе на цедилу, Турци су крај Јагодине поново заробили део Галипољаца. Једну групу су одвели на опустеле поседе у пиротском крају, а другу у Ниш, у четврт која се и сада зове Јагодин-мала. Већ на почетку следећег аустро-турског рата 1737-1739. пиротска раја – Галипољци – истерала је Турке из своје нахије. Турски продор из Софије 1737. почео је покољем ових устаника.

(Галипољски Срби снимљени по доласку у Југославију 1922. године)

– Становништво пиротске нахије кренуло је за Аустријанцима у другу сеобу Срба. Народ који је прешао на аустријску територију помилован је 1740. и дозвољен му је повратак на своја огњишта. Део Галипољских Срба вратио се у опустелу Србију, у Темнић, у близини Јагодине – открила је др Радмила Тричковић.

Нови преокрет у живот Галипољаца у Бајрамичу доносе балкански ратови. Српске трупе долазе у помоћ бугарској војсци и ослобађају европски део Турске. Разјарени Турци и придошли муслимани из Босне бес због пораза искаљују на Галипољским Србима. Они уз велике перипетије добијају одобрење за сеобу у Србију и долазе у тек ослобођено Скопље.

– Власти су им одмах доделиле земљу где је било размерено земљиште за грађење кућа, па је већ и камен донет, кад изби Први светски рат и прекиде тај рад на насељавању ових Срба у околину Скопља – записао је наш чувени етнолог др Миленко Филиповић.

У јесен 1915. део Галипољаца креће са српском војском према Албанији, али их на Косову сусстижу Бугари и одводе у интернацију, као и оне које су затекли у Скопљу. Већи део упутили су у села око Ниша и Алексинца, да раде као слуге и надничари, а мању групу шаљу у Пловдив.

– По окончању Првог светског рата, погрешно обавештени од неких грчких војника да је Бајрамич заузела Грчка, Галипољци крену да се врате у своје село. После 40 дана путовања у Солун су стигли почетком 1919. Ту их је сачекало велико разочарање, у Бајрамичу су још били Турци. Неки су се одмах вратили у Скопље, а Грци остале упуте у село Лутру, где су остали једну и по годину и многи страдали од разних болести – навео је Филиповић.

Мировним уговорима из 1920. Бајрамич је припао Грцима и Галипољски Срби су из Лутре кренули у свој крај.

– Нажалост, долазак у Бајрамич 1920. није донео мира већ знатно умањеној групи Срба пошто су неки помрли, а неки остали у Пловдиву, Скопљу и Солуну. Септембра 1922. после по Грке несрећног грчко-турског рата, Бајрамич је пао поново под Турке – пише Филиповић.

Галипољски Срби су морали да беже главом без обзира пред новим турским погромима хришћана.

– Овог пута нису могли готово ништа да понесу од имања. Док су раније носили стално са собом и звоно из своје цркве, приликом ове сеобе нису могли, него су га бацили у црквени бунар. Многи нису понели ништа сем икона – забележио је Филиповић.

Бежећи, стигли су до Солуна, где су се обратили за помоћ српском конзулу молећи да буду пресељени у Србију. Крајем децембра у планинско село Пехчево стигле су 73 породице Галипољских Срба и усељене су у напуштене турске куће.

– И данас су потомци Галипољских Срба живе у Пехчеву груписани у горњем делу вароши.

Говор старих Галипољаца знају само они најстарији, и са њима ће нестати та снажна нит која је вековима била веза са завичајем предака – сматра Бранисав Челиковић.

Ипак, додаје он, још има неколико Галипољаца који памте своје порекло и претке. Један од њих је и Љупче Галзов, чији је отац био је врло поносан на српско порекло, па га је у средњу школу послао у Јагодину, а потом на факултет у Београд.

– Он нас је одвео до капеле Свете Петке, где Галипољци чувају своју највећу светињу – икону Свете преподобне мученице Параскеве – коју су са собом носили током свих сеоба. Ту се последњи Галипољски Срби моле да њихови потомци не забораве корене. Да не доживе оно што се већ збило са многим другим српским заједницама и појединцима ван државних граница Србије, током 19. и 20. века, а дешава се и данас, као што ће се све више дешавати у времену које долази – закључује Челиковић.

НЕСТАЛИ ЗБОГ НЕБРИГЕ

Све студије о вековној одисеји „сремских изгнаника“ први пут су сакупљене и објављене тек крајем 2012. у књизи „Галипољски Срби“ едиције „Корени“ у издању „Службеног гласника“ и САНУ.

– Циљ „Корена“ је да у 80 књига објави на једном месту све студије написане о насељима и пореклу српског становништва, од Галипоља до Беле Крајине у Словенији, од јужне Италије до српских насеља у Мађарској, Чешкој, Словачкој, Румунији и Украјини.

Основу чине студије објављене у „Српском етнографском зборнику“ Српске краљевске академије. Нажалост, оваква озбиљна проучавања српског етничког простора практично су престала половином 20. века. Због такве небриге матице, Срба у удаљеним енклавама више и нема, јер су потпуно асимиловани.

Извор: rasen.rs